

ANADOLU'DA TABU İLE İLGİLİ BİR TÂBİR: DÜŞMEZ*

A Concept Related to Taboo in Anatolia: “Düşmez”

Gürol PEHLİVAN

ÖZET

Düşmez veya gelmez tâbiri, Anadolu'da yapılması kesinlikle yasak olan durumları ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür. Ailevi, bireysel veya toplumsal tabuları kapsayabilen düşmez kelimesiyle nitelenen işleri yapanların başlarına kötü şeyler geleceğine inanılmaktadır. Bu çalışmada tespit edilebilen örneklerden yola çıkılarak düşmeyen eylemler saptanarak, bu eylemlerin nasıl bir mekanizma yoluyla yasak haline geldiği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Düşmez, gelmez, tabu, halk inancı.

ABSTRACT

The expressions ‘düşmez’ or ‘gelmez’ are used in Anatolia to express deeds that are considered as extremely undesirable. These deeds could be either social or private. It is believed that a person who does these deeds will be in trouble. In this study, by analysing the observations gathered from field research, our aim is to clarify the concept of ‘düşmez’, and to uncover the social mechanisms which classify some actions as ‘düşmez’.

Key Words: Düşmez, gelmez, taboo, superstition.

Giriş

Bugün Türkçede bir işi yapmanın bizim imkânımız veya yetkimiz dışında olduğunu anlatmak için kullandığımız “düşmez” tâbiri, Anadolu'da, belli gruplara yasak olan işlerin kesinlikle yapılmamasını ifade eden bir ifade olarak yaşamaktadır.** Düşmezi tanımlayacak olursak, belli veya bilinmeyen bir zamanda yapılan herhangi bir eylemin arkasından istenmeyen kötü bir olay (ölüm, kıtlık, boşanma vs.) olmuşsa; bu durum, yapılan eylemin bir sonucu olarak kabul edilir ve o eylem artık topluluk için düşmez, yani yasak hâline gelir. Böylece andığımız kelime ile ifade edilir. Bu yasak, tüm topluluğu kapsayabildiği gibi, tek bir sülâleyi veya bir kişiyi de ilgilendirebilir. Burada üzerinde önemle durmak istediğimiz husus “düşmez” tâbirinin, halk bilimi araştırmalarında “uğursuz veya kötü durumlar” başlığıyla incelenen durumları aşan bir kavram alanına işaret etmesidir. “Düşmez” kapsamına, başkaları için çok normal (tarhana yapmak, karaçalı toplamak) veya iyi (sünnet düğünü yapmak) işler de girebilmektedir. Özellikle topluluk içinde bazı bireyleri veya aileleri ilgilendiren şekli, bizim görebildiğimiz kadarıyla, henüz incelenmemiştir.

* Bu çalışma, ilk haliyle, 27.06. 2006 - 01.07 2006 tarihlerinde Gaziantep'te düzenlenen VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi'nde tebliğ olarak sunulmuş, daha sonra tarafımızdan düzeltme ve ilaveler yapılmıştır.

*** Bu noktada, konuya dikkatimi çeken hocam Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu'ya teşekkür ederim.

Anadolu'da bu durumu anlatmak için düşmez kelimesinin dışında “gelmez” tâbiri de kullanılmaktadır. Tabu ifade eden düşmez ve gelmez kelimeleri, Büyük Karabağ Beldesi (Bolvadin/Afyon), Orta Karabağ Köyü (Bolvadin/Afyon), Şambayat Köyü (Seyhan/Adana), Çağlayan Köyü (Karakamış/Gaziantep), Kuruköprü Köyü (Talas/Kayseri), Tepecik Köyü (Tut/Adıyaman), Mersin, Talas ilçesi (Kayseri), Geçmiş Köyü (Terme/Samsun), Nurlupınar (Hankas) Köyü (Oltu/Erzurum)'nde kullanılıyorken; gelmez sözcüğü, Akçataş (Yeşilbucak) Beldesi (Osmaniye), Pazarcık (Maraş), Büyükkabaktepe Köyü (Pınarbaşı /Kayseri), Oğlakkaya Köyü (Sarız/Kayseri), Karayurt (Sarız/Kayseri), Büyük Çamurlu Köyü (Göksun/Maraş), Yeşilyurt İlçesi (Malatya) yerleşimlerinde tespit edilmiştir. Elbette yeni taramalar yeni sonuçları beraberinde getirecektir.

Düşmez tâbirinin, antropolojinin önemli terimlerinden “tabu”ya karşılık geldiği söylenebilir. Bilindiği gibi tabu terimi, antropolojik kullanımda, domuz veya deniz kabuklularını yemeye karşı olan Yahudi kuralından “ensest tabusu”na kadar tüm yasak çeşitlerini kapsar.¹ Bu bağlamda sözcük farklı nosyonları birleştiren oldukça soyut bir kavramdır ve “yasak, kutsallık, kirlilik, bulaşma” gibi anlamları bünyesinde barındırır.² 19. yüzyılda genellikle bir din teorisi olarak kurgulanan totemizm ile birlikte ele alınan bu terim, günümüzde bu içeriğinden farklı bir kullanım alanına sahiptir. Bir din kuramı olarak totemizm ve onun içeriği hakkındaki tartışmalar oldukça uzun bir geçmişe sahiptir.³ Sonuçta totemizm, bir din teorisi olarak, neredeyse tamamen reddedilmiştir.⁴ Totemizmi daha sonra Lévi-Strauss ele almış, onun ne bir kurum ne de bir din değil de, bir düşünce biçimi olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre totemizm, toplumsal kategoriler ve ilişkiler ile dünyaya ilişkin kavramlaştırmalarımız arasında aracılık eden bir “sınıflayıcı cihaz”dır.⁵

Totemizmin çok çürük temellere dayalı bir din teorisi oluşu ve tüm toplumlara genellenemezliği gerçeği karşısında biz “düşmez/gelmez” tâbirini totemizm tartışmaları dışında ele alacağız. Bunu yaparken tarihsel boyutu dikkate alan bir yaklaşımı değil de, yapıyı anlamaya gayret eden bir yaklaşımı uygulayacağız.

1. Düşmeyen Eylemler

Şimdiye kadar düşmez inancını tespit ettiğimiz yerleşim birimlerinde oldukça fazla örnekle karşılaştık. Bunları tasnif etmek açıkçası güçtür. Aşağıdaki tasnif, elimizdeki örneklerden yola çıkılarak yapıldığı için, pek tabii eksiktir. Ayrıca her türlü tasnifin sınırlayıcı ve dolayısıyla anlamı buharlaştıran bir yönü olduğu da açıktır. Bu nedenle izahlarımız bu tasnifin yörüngesinde olmayacaktır.

1.1. Tabiatla İlgili Olanlar

1. Bir mekânın (evin-çadırın) kenarında, üstünde baykuş öterse o mekânın sahibinin ailesinden bir kişinin öleceğine yorulur. Baykuşun ardından yarı yanmış odun parçası (kösele) veya soğan atılır, “Git, cehennem ol” denir. (Büyük Karabağ Köyü/ Bolvadin/Afyon) (K.K.1)

Bu inanç, tüm köylerde geçerli ve kuvvetlidir. Köyde görüştüklerimiz “katiyen düşmez” diyerek bu konudaki kesin kanaati belirtmişlerdir. Düşmezle ilgili diğer uygulamalara şüpheyle bakanlarda dahi bu inanç kuvvetlidir.

¹ Philip K. Bock, *İnsan Davranışlarının Kültürel Temelleri Psikolojik Antropoloji*, çev. Serpil Altuntek, Ankara 2001, s. 64-65.

² Brian Morris, *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler Bir Giriş Metni*, çev. Tayfun Atay, Ankara 2004, s. 211; Ayrıca bkz. Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkellerle Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul 1988, s. 33-38; Sedat Veyis Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara 1971, s. 219; Kudret Emiroğlu, Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara 2003, s. 771-772; Türklerde tabu kelimeleri ve örtmeceyle ilgili olarak bkz. Hülya Arslan Erol, “*Tabu (Taboo) ve Kelimelerin Anlam Alanlarına Etkisi*”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 2002, II, Ankara 2002, s. 35-57.

³ Din antropolojisi ile ilgili hemen hemen tüm kitaplarda bu tartışmalar aktarılmaktadır. Ayrıca totemizmin temelde soy teorisiyle ilgili olması da konuya olan ilginin ilk dönem antropoloji yazınında önemli bir yer tutmasına neden olmuştur. Bu konuda özet ve eleştiriler için bkz. Adam Kuper, *İlkel Toplumun İcadı Bir İllüzyonun Dönüşümleri*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul 1995, s. 89-143.

⁴ Kuper, *age*, s. 259; Edward Evans-Pritchard, *İlkelerde Din*, çev. Hüsen Portakal, Ankara 1999, s. 11-12.

⁵ Morris, *age*, s. 440-441.

2. Baykuş öldürmek (Şambayat Köyü/Seyhan/Adana).

Hurşit Ölker bir baykuş vurmuş, iki gün sonra da babası ölmüştür. Bunun üzerine Hapanlar sülalesine baykuş öldürmek düşmez olmuştur.⁶

3. Karaçalı yakmak (Büyük Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Yaylaya çıkanların hemen hepsi için geçerli bir tabudur. Bu çalının yakılması durumunda koyunun göğsünün sancılanıp öleceği inancı vardır. (K.K.1)

4. Büyük ağaçları kesmek (Şambayat/Seyhan/Adana).

Köyde üç kişi, ayrı zamanlarda, büyük ağaçları kesmişler; akabinde ikisinin oğulları ölmüştür. Üçüncü kişi düşmediği için, ağacın altında bir koyun kestirmiş ve böylece felaketten korunmuştur.⁷ Tüm köye düşmez.

5. Gavur pancarı toplamak (Oğlakkaya Köyü/ Sarız/Kayseri).

Kaynak kişi, annesinin uyarısına rağmen, toplamış. Aynı sene içinde aileden birbiri peşi sıra beş kişi ölmüş. (K.K.15)

1.2. Soyla İlgili Olanlar

1. Değişik yapma usulü ile evlenmek.

Değişik yapmak, evlenecek iki erkeğin, evlilik çağındaki kardeşlerini birbirleriyle değiştirmesine denir.⁸ Şambayat'ta tüm köye⁹, B. Karabağ'da ise sadece Topal Hasan ve Hacı Eseli sülalelerine (K.K.1) düşmemektedir. Bu kurala uyulmazsa, sülalelerden ya ölü çıkacağına ya da mutsuz bir evlilik olacağına inanılmaktadır. Bu durum, hem aile hem de sülale bazında yapılan evlilikler için geçerlidir.

2. Bir aileden iki kız almak ve iki kız vermek (Şambayat /Seyhan/Adana).

Tüm köye düşmez. Alınırsa adak kesilmesi gerekir. Konu ile ilgili olarak anlatılan memoratta¹⁰ erkek tarafı adak kesmiş, dolayısıyla, bir musibet olmamış; ancak kız tarafı adak kesmediğinden babaları ölmüş.¹¹

3. Sütkardeşlerin evlenmesi (Şambayat/Seyhan/Adana).

Aslında bu uygulama, kökenini İslamiyet'ten alan genel bir yasaktır.¹² Ancak köyde düşmez terimi ile ilintilendirilmiştir.¹³

4. Kirvelerin çocuklarının birbiriyle evlenmesi (Şambayat /Seyhan/Adana)

Kirvelik, Anadolu Türk Kültüründe önemli bir sanal akrabalık türüdür.¹⁴ Yine oldukça genel bir evlenme yaşağı olan kirve çocuklarının evlenmesi, köyde düşmez tâbiri ile nitelenmektedir.¹⁵

⁶ Fazıl Özdamar, **Adana İli Seyhan İlçesi Şambayat Köyünde Halkbilimi**, CBÜ. Fen-Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2005, s. 60. (Adı geçen tez nezaretimizde yapılmış olup, araştırmacı, yönlendirmemiz üzerine "düşmez/gelmez" terimiyle ilgili derleme yapmıştır.)

⁷ Özdamar, **agt**, s. 57-58.

⁸ Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da "Berder" olarak isimlendirilen bu evlilik türü için bkz. Ali Rıza Balaman, **Sosyal Antropolojik Yaklaşımla Akrabalık Evlilik ve Türleri**, İzmir 1982, s. 41-43.

⁹ Özdamar, **agt**, s. 55.

¹⁰ Konu ile ilgili çalışmalarda "memorat" ismiyle anılan bu anlatma türü için "inanç anısı" karşılığını teklif ediyoruz, bkz. Gürol Pehlivan, "*Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar*", **Millî Folklor**, s. 83, Güz 2009, ss. 90.

¹¹ Özdamar, **agt**, s. 56-57.

¹² Balaman, **age**, s.80; İslamiyet'te bu evliliğin haramlığıyla ilgili olarak bkz. Vehbe Zuhayfî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul 1994, s. 110-113.

¹³ Özdamar, **agt**, s. 56.

¹⁴ Ayrıntı için bkz. Ayşe Kudat, **Kirvelik**, Ankara 1974.

¹⁵ Özdamar, **agt**, s. 60.

5. Nişanlanıp da ayrılan kişilerin, başka insanlarla olan evliliklerinden doğan çocukları birbiriyle evlenemez (Şambayat /Seyhan/Adana).

Köyde iki kişi nişanlanmış, ancak daha sonra anlaşamayıp nişan atmışlar. Bunların, başka kişilerle evliliklerinden doğan, çocukları birbirleriyle evlenmişler. Düğünden bir süre sonra damat vefat etmiş. Bu olay üzerine bu tür evlilikler, tüm köy için “düşmez” diye nitelendirilmiş ve tekrarı yapılmamaya çalışılmıştır.¹⁶

6. Kızı evlendirmek düşüncesiyle çeyiz yapıldıktan sonra kız evden kaçarsa, artık çeyiz yapmak düşmez (Orta Karabağ /Bolvadin/Afyon). (K.K.2)

7. Düğünde deri atma yarışması yapmak (Hacı Osman-Hacı Yakup Köyleri/Manyas/Balıkesir).

Uzun yıllar önce, Hacı Osman Çerkez köyünde düğün esnasında bu yarışma yapılırken bir delikanlı ölmüş. Bu nedenle çevre köylerde yapılmamaya başlanmıştır.¹⁷

8. Başkalarının çocuğunu emzirmek (Şambayat/Seyhan/ Adana).

Sadece Eşeceler sülalesine düşmez.¹⁸

9. Doğan çocuğun adını Mustafa koymak (Şambayat/Seyhan/ Adana).

Mustafa ismi konan iki çocuk da ölmüş, bunun üzerine Eşeceler sülalesine bu adı koymanın düşmediğine hükmedilmiş.¹⁹

10. Doğan çocuğun adını Ahmet koymak (Pazarcık/K.Maraş).

Kaynak kişinin babasının kardeşinin adı Ahmet’miş, kaybolmuş, haber alınamamış. Babası, ağabeyinin adını oğluna koymuş, o da trafik kazasında ölmüş. Bunun üzerine babası; ailede Ahmet ismi konmasın, demiş. (K.K.3)

11. Çatala yapmak (Orta Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Üç tane kâğıda atalarının isimleri yazılıp çektilir. Çekilen isim, çocuğa konur; buna çatala denir. (K.K.4) Bu işlem, bazı ailelere düşmez.

12. Sünnet düğünü yapmak.

İki yerleşimde rastladık: B.Karabağ Köyünde ve Gaziantep/Karkamış/Çağlayan Köyünde. Her iki yerleşimde de bir sülaleye düşmüyor. B. Karabağ’da Hacı Eselilere (K.K.3), Çağlayan’da ise Çağlayan ailesine. Çağlayan ailesine düşmemesinin nedeni, yapılan sünnet düğününde bir çocuğun ölmesidir. (K.K.6)

13. Büyük oğlunun düğününde küçük oğlunu da sünnet ettirmek (Şambayat/Seyhan/Adana).

Ş.K., büyük oğlu M.’nin düğününde küçük oğlu Z.’yi sünnet ettirmiş. Düğünden sonra büyük oğul vefat etmiş. Bu olayın ardından bu eylem, tüm köy için düşmez olarak nitelendirilmiştir.²⁰

14.Çocuğa salıncak kurmak (Şambayat/Seyhan/Adana).

Köyde, sadece Gara Veliler sülalesine düşmez.²¹ Salıncak kurulan çocuğun başına muhakkak bir felaket geleceğine inanılır.

1.3. İşle İlgili Olanlar

¹⁶ Özdamar, **agt**, s. 58.

¹⁷ Fidan Pilaz, *Hacı Osman ve Hacı Yakup Köyü (Manyas/Balıkesir) Monografisi Ubih Kültürü Üzerine Bir Araştırma*, A.Ü.D.T.C.F. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Böl. Etnoloji Anabilim Dalı Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 1999, s. 67.

¹⁸ Özdamar, **agt**, s. 59.

¹⁹ Özdamar, **agt**, s.59.

²⁰ Özdamar, **agt**, s.58.

²¹ Özdamar, **agt**, s.59-60.

1.3.1. İşe Başlama – Vazgeçme

1. Bazı günlerde işe başlamak (Şambayat/Seyhan/Adana).

Salı, Çarşamba, Cuma günleri işe veya yolculuğa başlamak tüm köy halkına düşmez. Bugün işe başlayanların başına uğursuzluk geleceğine inanılır. Tarlada bir işe salı başlanacaksa pazartesi öğleden sonra gidilir, işe başlanır; kalanı ertesi güne bırakılır.²²

2. Yoldan geri dönmek (Karayurt Köyü/Sarız/Kayseri).

Köyde, Çerkezli sülalesine düşmez. Konuyla ilgili ilk inanç anısında, yoldan geri dönen kişinin on beş gün sonra cesedi bulunmuştur. İkinci inanç anısında ise, yolundan geri dönen kişi yurt dışında trafik kazası yapmış ve kendisiyle birlikte beş kişi ölmüştür. Yoldan geri dönenlerin her ikisi de, bu hareketin düşmemesi hakkında, anneleri tarafından önceden uyarılmış; ama aldırış etmemişler, sonuçta bu felaketlerle karşılaşmışlardır. (K.K.16)

1.3.2. Hayvancılık

1. Hayvan için uğra²³ almak (Orta Karabağ-B. Karabağ /Bolvadin/Afyon).

Hayvanı için aldığı uğradan sonra hayvanı ölürse, bir daha aynı kimseden uğra almak düşmez. (K.K.4)

2. İneğin sütünü, hayvanın doğum yaptığı ilk dokuz gün yere dökme (Kuruköprü Köyü/Talas/Kayseri).

Bu uygulamayla ilgili olarak anlatılan inanç anısında şu noktalar önemlidir:

Bir ailenin yeni doğum yapmış inekleri vardır. Buzağı dokuz günlükken; evin hanımı, ahırda bir yılanın yavrularını bulur ve onları dışarı koyar. Bunun üzerine anne yılan, kovanın içindeki süte zehrini bırakır. Anne, bu sütü yeni doğan çocuğuna içirir ve çocuğu ölür. Bundan sonra doğum yapan ineğin ilk dokuz günlük sütünü boş bir arsaya, toprağa dökerler [lavaboya vs. dökülmez]. Bunu niye yaptığı sorulduğunda da: “Bizim ineğimizin ilk dokuz günlük sütü bize düşmez” diye cevap verir. (K.K.8)

Bugün köyde, sadece bir aile için ilk dokuz günlük sütün düşmezliği söz konusudur.

3. Güvercin beslemek (Akçataş (Yeşilbucak) Beldesi /Osmaniye; Şambayat/Seyhan/ Adana; B. Kabaktepe Köyü/Pınarbaşı /Kayseri).

Adı geçen üç yerleşim biriminde de bir sülaleye düşmemektedir. Şambayat'ta Eşceler sülalesine²⁴, Akçataş'ta Uçak ailesine (K.K.9), B. Kabaktepe'de ise Baykaldı sülalesine. (K.K.14)

Kaynak kişi, evde 20-25 güvercin besliyormuş. Ağabeyi guatr olmuş, ameliyat ettirmişler; ama tekrar etmiş. Bir komşularının uyarısı üzerine, birkaç tanesi hariç, güvercinleri yok etmişler. Bu sefer yeğenlerinin ayağı tutulmuş. Doktora götürdüklerinde doktor ne beslediklerini sormuş. Güvercin yanıtını alınca da, güvercin intizarlı bir kuştur, demiş. Güvercinler tamamen kalkınca guatr ve felç yok olmuş. Aynı durumla amcaları da karşılaşmış. Köyde güvercin besleyen diğer ailelerde herhangi bir sıkıntı yokmuş. (K.K.9)

B. Kabaktepe Köyünde de Baykaldı ailesi güvercin besleyince bir kişi vefat etmiş, ardından bir inek ölmüş. Bunun üzerine güvercinleri evden dışarı çıkarmışlar. (K.K.14)

4. Keçi Beslemek (Nurlupınar (Hunkas) Köyü/ Oltu/ Erzurum).

²² Özdamar, **agt**, s.57.

²³ Hayvan doğduğunda, doğum yapan hayvanın sahibi mahallesinden birinden uğra (uğur) alır (K.K.7,4). Buna “danazlık” da denir (K.K.4). Bu uğra, bir ip (K.K.4) veya bir kaşık yoğurt olabilir, bu yoğurt sütün içine karıştırılır (K.K.7). Karşılığında bir kaşık tuz verir (K.K.4,7). Uğra alınmasının nedeni, hayvanın üremesinin sağlanmasıdır (K.K.4,7). Eğer uğra, ana tarafı akrabalarından alınırsa doğan buzağın dişi, erkek tarafı akrabalarından alınırsa erkek olur (K.K.4).

²⁴ Özdamar, **agt**, s.59.

Bektaş ailesine keçi bakmak düşmez. Bir keçiye bile baksalar başlarına değişik belaların geldiğine inanıyorlar. Örneğin keçi baktıkları bir sene (1970'lerde) hayvanları içindeyken ahırları yanmış. Erzurum'dan Aydın'a göç ettiklerinde de bu durum devam etmiş. Aydın'da çiftçilik yaparken K.K.'nin dedesi iki keçi almış. Kesilmeden bir saat önce biri kaçmış, diğeri de kesilirken kesen kişinin eli yaralanmış. Ailede keçi eti de yenmiyor. Bu durum evlenip kendi evlerini kuran kızların ailelerinde de devam etmektedir. (K.K. 22)

1.3.3. Tarım

1. Sarımsak dikmek (Tepecik Köyü/Tut/Adıyaman).

Yörede sarımsak tarımı oldukça yaygındır. Konuyla ilgili inanç anısında şu hususlar görülüyor:

1995 yılında sarımsak dikildiğinde ailenin en büyüğü vefat eder. 1997'de tekrar dikildiğinde yine aileden bir kişi ölür. Sarımsak dikiminin aileye uğursuzluk getirdiği konuşulmaya başlanır. Nihayet 2001'de yine dikilir. Bir kişi daha ölünce kesin karar verilir ve o aile, artık sarımsak dikmez. (K.K.10)

2. Evin önüne çam ağacı dikmek (Şambayat/Seyhan/Adana).

Kartallar sülalesinden S.M.'nin babası evinin önüne dikmiş, bir müddet sonra evli olan oğlu ölmüş. O zamandan beri bu sülaleye düşmez.²⁵

3. Evin önüne ceviz ağacı dikmek (Şambayat/Seyhan/Adana).

Dingiller sülalesinden İ.Ö. evinin önüne ceviz ağacı dikmiş. Bu ağaç, bir ceviz vermiş. Bu cevizi de İ. koparmış. Ceviz koparılınca İ.Ö. vefat etmiş. Bu olay üzerine ceviz ağacı dikmek bu sülaleye düşmez olmuş.²⁶

4. Kendi bahçesindeki meyvelerden yemek (Mersin).

Bu madde ile ilgili derlediğimiz inanç anısı oldukça uzun ve tahkiyelidir. Özetlersek:

F.Z. adındaki kadın, bahçesindeki meyveleri çocukların yemesine kızar ve beddua eder. Akabinde F.Z.'nin çocuğu hastalanır, doktor ve hocalar çare bulamazlar. Bir isteyici, F.Z.'nin kalbinde fesatlık olduğunu söyler, aşure yapıp evinde mahalleliye yedirmesini tavsiye eder. Bu aşure hayrı sırasında F.Z., evine gelip meyve yiyen çocuklara yine beddua eder. Bunun üzerine isteyici, F.Z.'nin yedi çocuğu giydirmesini ve tüm meyveleri çocukların yemesine izin vermesi gerektiğini ifade eder. Bunu yaptıktan sonra, adı geçen kadının çocuğunun hastalığı geçer. Daha sonra F.Z., meyve yiyen çocuklara tekrar beddua eder ve bunun üzerine saçları dökülür. F.Z.'nin rüyasına isteyici girer ve onu uyarır. Bu uyarıyı dikkate alan F.Z., bahçesindeki meyvelere, çocukların yemesi için, üç sene hiç dokunmaz. Bunun üzerine saçları tekrar çıkar. Bundan sonra da kendisi ve çocukları bahçedeki meyveleri yemezler. (K.K.11)

1.3.4. Dokuma

1. Kilim dokumak (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

K.K.'nin babaannesi Emirdağ'ın Çaykışla köyündenmiş. Bir komşusunun evinde kilim dokumuş. Bu sırada Çanakkale'de askerlik yapan Ö.F. ve M.A. salgın bir hastalık nedeniyle ölmüşler. Bundan sonra kilim dokumanın düşmediğine karar verip tezgâhları kaldırmışlar. (K.K.12)

2. Renkli çorap örmek (Orta Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Renkli çorap örüldüğünde evden ölü çıkacağına inanılır. (K.K.13)

1.3.5. Yemek Pişirme

1. Topalak Yemeği Yapmak (Şambayat/Seyhan/Adana).

²⁵ Özdamar, **agt**, s.60.

²⁶ Özdamar, **agt**, s.60.

Köyde Eşceler sülalesine düşmemektedir. Bu yemek yapılırken bir çocuk, yemek kazanına düşüp ölmüş; bunun üzerine yemek bu sülaleye düşmez olmuştur. Sülalenin üyeleri topalağı tam yuvarlamadan düz olarak yapıp pişirmektedirler.²⁷

2. Nohutlu Yahni Yapmak (Talas/Kayseri).

Yörede bayramlarda nohutlu yahni yemeği yapmak gelenektir. 1978 yılında kurban bayramında H.A. bayram hazırlıkları yaparken tam nohutlu yahni yaptığı sırada iki oğlunun da ölüm haberini alması üzerine ailede bir daha aynı hazırlıklar ve adı geçen yemek yapılmamıştır. (K.K.6)

3. Ekşi Kaynatmak (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Hacı Eselilere düşmez Sülaleden ekşi kaynatılan birinin o gün ineği ölmüş. (K.K.12) Bu işlerin nasıl düşmez olduğu oldukça ilginçtir. Yaylada bir kadın ekşi kaynatırken yakınlarda koyun otlatılıyorsa koyunlar hemen uzaklaştırılır. Çünkü ekşinin iyisinin koyunun kulağına gittiğine inanılır. Bu durumda koyun orada çöker ölür ve ekşiyi kaynatılan kişiye de bir daha bu işlemi yapmak düşmez. Ancak koyun mutlaka ekşi ocaktayken ölmelidir. Ekşi ocaktan indikten sonra ölürse sayılmaz. Ekşinin düşmediği aileler bunu parayla satın alırlar. (K.K.7)

4. Tarhana Yapmak (Akçataş (Yeşilbucak)/Osmaniye).

Beldedeki çoğu aileye düşmez. Uçak ailesi tarhana yaptığında 15 koyunları, bir inekleri ölmüş. Motor kazası yapmışlar. Bu nedenle düşmüyormuş.

Tarhana genellikle başka köylerden satın alınır. (K.K.9)

1.3.6. Yardımlaşma

1. Kum Getirme (Geçmiş Köyü/Terme/Samsun).

Sarıtaş ailesine düşmez. Bir fakire ev yapılırken kum getirme işini üzerine alan ailenin bir üyesinin trafik kazasında ölmesi üzerine bu inanç oluşmuştur. (K.K.17)

2. Küçük Kuzu Vermek (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Hacı Eseliler sülalesine düşmez. (K.K.5)

3. Akşam Ateş Vermek (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Zeyneli sülalesine düşmez. Verildiğinde ya malına ya canına bir zarar geleceğine inanılır. (K.K.7)

4. Misafire Çiğ Et Vermek (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Zeyneli sülalesine düşmez. Misafir en iyi şekilde ağırlanır, ama yanında götürmesi için çiğ et verilmez. (K.K.7)

1.4. Renklerle İlgili Olanlar

1.4.1. Siyah

1. Siyah Elbise Giymek (B. Karabağ-O. Karabağ/Bolvadin/ Afyon; B. Çamurlu Köyü/Göksun/Maraş).

B. Karabağ'da Kıldolıklı ve Zet Uşağı sülalelerine (K.K.18), O. Karabağ'da Bayram ailesine (K.K.4), B. Çamurlu'da ise Gül ailesine düşmez. (K.K.3)

B. Çamurlu'da geçen konuyla ilgili inanç anısı şöyledir:

²⁷ Özdamar, *agt*, s.59.

“Annemin kardeşi çocukken siyah elbise giymiş. Anneannem dikmiş. Herkes ‘çok yakıştı’ demiş. Anneannemin eltisi ‘Niye siyah giydirdin? Bizim aileye siyah gelmez’ demiş. Çocuk nazardan dolayı o gün ölmüş. Köyde olduğu için hastaneye yetiştirememişler.” (K.K.3)

1.4.2. Sarı

1. Sarı Elbise Giymek (B. Karabağ-O. Karabağ/Bolvadin/ Afyon).

B. Karabağ’da Hacı Eseliler sülalesine düşmez (K.K.12); O. Karabağ’da Bayram ailesine düşmez. (K.K.4)

2. Sarı Rengi (Yeşilyurt/Malatya).

Bu renk, Amanat ailesinde sadece bir kişiye düşmüyor. Bu kişiyi de sadece hastalık yönünden etkilediğine inanılıyor. Evlerinin sarı renge boyanmasının ardından aile sağlıkla ilgili pek çok sorun yaşar. İlki evin küçük kızının depresyon nedeniyle hastaneye yatması, büyük kızın safra kesesinin patlaması, evin erkeğinin kansere yakalanması ve ölümü. 2003-2005 yılları arasında olan bu olaylardan sonra aile başka bir eve taşınır ve problemler sonra erer. (K.K.19)

1.4.3. Mavi

1. Gök Mavi Elbise Giymek (B. Karabağ/Bolvadin/Afyon).

Zeyneli sülalesine düşmüyor. Bu renk giyen olursa aileden ölü çıkıyor. (K.K.12)

1.5. Diğerleri

1. Sefil Dede Türbesine Gitmek (Şambayat/Seyhan/Adana).

H.T. bir isteği için adı geçen türbeye gider, ama pazartesi günü oğlu hastalanır ve on beş gün hastanede yatar. Bu nedenle H.T.’ye bu türbeye gitmek artık düşmemektedir.²⁸

2. Para Bulup Almak (Yeşilyurt/Malatya).

N. Amanat’a düşmüyor. 1990’lı yıllarda 5 bin lira bulmuş ve cüzdanına koymuş, o sene 50 milyon lira kaybetmiş. 1995’te yerden bir küçük altın bulup almış ve aynı sene altın küpelerini kaybetmiş. Son olayda da bir miktar para bulmuş, fakat aynı yıl bir ev alacak kadar para kaybetmiş. N. Amanat’a göre bulduğu parayla kaybettiği para arasında rakamsal bir orantı vardır. O günden sonra yerden bulduğu parayı kendisi için harcamıyor. (K.K.19)

3. Rüyada Buzağı Görmek (Karayurt Köyü/Sarız/Kayseri).

K.K.’nin rüyasında gördüğü buzağıyı amcası İbrahim boğazlamış, üç gün sonra akrabası Osman ölmüş. (K.K.20)

4. Rüyasında Haydarlı Obasını Görmek (Karayurt/Sarız/ Kayseri).

K.K. rüyasında burayı gördüğünde ailede ya bir kavga oluyor ya da birisi ölüyor. (K.K.20)

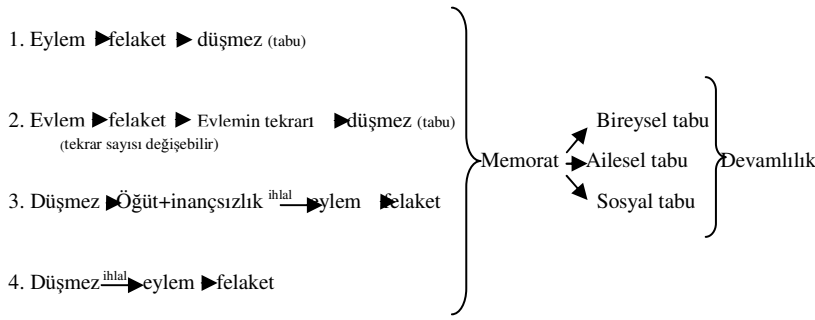
2. Düşmez Mekanizması

2.1. İşleyişi

Düşmez tabusunun her olayda benzer mekanizmaları takip ettiği söylenebilir. Yukarıdaki örneklere baktığımızda aşağı yukarı şu şemalar ile karşılıyoruz:

²⁸ Özdamar, **agt**, s.273-274.

Yukarıdaki şemalardaki maddelere baktığımızda ortak bir sonuca varan benzer uygulamaları görmekteyiz.

İlk maddede bir eylem yapılır ve akabinde bir felakete karşılaşılır. Eğer yörede daha önceden düşmez tabusu çok güçlüyse, derhal eylem tabu (düşmez) kapsamı içinde değerlendirilir. Bazı durumlarda bir sülale (örn.1.1. bölüm: 5. olay; 1.2. bölüm: 12. olay), bazı durumlarda ise tüm topluluk için düşmez hâline gelir (örn. 1.2. bölüm: 5. 13. olay).

2. maddede ise felakete sonuçlanan bir eylemin uğursuzluğu önce fark edilmez; ancak eylem yine yapıldığında tekrar bir felakete karşılınca artık o eylem düşmez olur (örn. 1.1. bölüm 4; 1.2. bölüm 9,10. olay; 1.3.2. bölüm 3. olay; 1.3.3. bölüm 1. olay; 1.3.5. bölüm 4. olay).

3. maddede şahıs, aile veya köy için yapılacak eylem düşmez kapsamındadır. Ancak yakınlarının öğüdünü dinlemeyen veya bu tabuya inanmayan topluluk içinden bir kişi yasak eylemi gerçekleştirir ve sonuçta felakete neden olur (örn. 1.1. bölüm 5. olay; 1.3.1. bölüm 2. olay; 1.3.3. bölüm 4. olay).

4. maddede ise elde olmayan durumların sonucu ortaya çıkan felaketlere dairdir. Örneğin baykuşun evin damına konması düşmez, ama bu durumda felaket gelmemesi için yapılacak fazla bir şey yoktur. Takdir neyse gerçekleşir (örn. 1.4.1. bölüm 1. olay).

Yukarıdaki tüm mekanizmalar, sonuçta, topluluk içinde anlatılan bir inanç anısı (memorat) olur. Bu sayede topluluk içinde bu tabuların bilinmesi ve yasaklara uyulması sağlanmaya çalışılır. Esasen tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıyla oluşan şahsa bağlı hikâye²⁹ olarak tanımlanan memoratın bu mekanizmadaki rolü hayattır. Nitekim Çobanoğlu da inanç anılarının halk inançlarının sosyal bağlarını anlamakta ne derece önemli olduğuna değinmiştir.³⁰ Yukarıda verilen bazı örneklerde de görüleceği üzere, başına felaket gelenler öncelikle bunun kendi ailelerine, yakın çevrelere anlatmakta ve daha sonra da anlatı tüm toplulukça paylaşılmaktadır. Aşağıdaki metinler bunun güzel bir örneğidir:

“Babam bizim ailede Ahmet ismini koymak iyi değil, derdi. Amcasının adı Ahmet’miş, kaybolmuş, haber alınmamış. Oğlunun adı da Ahmet’ti, trafik kazasında öldü. Bu nedenle babam ‘Benden duyan herkes [ailemiz anlamında] çocuğuna Ahmet ismi koymasın, dedi.” (K.K.3)

“Elif eben tapalag aşu bişirmiş, eve gomuş. İki yaşında ufağ oğlu varmış. Çocug aşın içine düşmüş, ölmüş. Ondan sonra Elif eben ‘Ahtım aman osun. Oğlumun oğlu, kızımın gızı, sidiğimin dadiği yer tapalag aşu bişirmesin’ demiş.”³¹

Bu inanç anıları, tahkiye bakımından birbirinden oldukça farklı bir görünümde dirler. Tahkiyesi oldukça gelişmiş olanlar varlığının yanında, zayıfları da mevcuttur. Tahkiyesi gelişmiş olanların birtakım ahlakî yargıları içerdiği de gözlenmektedir. Örneğin 1.3.3. bölümdeki 4. madde yâni kendi bahçesindeki meyveleri yemesinin yasak oluşu hakkındaki inanç anısı bu türdendir. Burada çocuk sevgisi, kalp

²⁹ Özkul Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Ankara 2003, s.21.

³⁰ Çobanoğlu, **age**, s.32.

³¹ Özdamar, **agt**, s.59.

temizliği ve malı paylaşmak üç önemli mesajdır. Ayrıca rüya ve bilici motifleri halk edebiyatında sıkça rastlanan motiflerdir.

İnanç anısıyla perçinlenen ve yaygınlaşan tabu, üç tip devamlılık arz eder: Bireysel, ailesel, toplumsal. Bu üç devamlılık tipinin aynı grup içinde görülmesi çok normaldir. Örneğin Şambayat'ta üç tip tabunun devamlılığı söz konusudur (bkz.1.5. bölüm 1. olay; 1.2. bölüm 5 ve 8. olay).

2.2. Önlemek İçin Yapılanlar

Düşmeyen eylemi yaptıktan sonra başa gelen felaketin bir daha tekrarlanmaması için iki önlem tespit ettik.

2.2.1. Kaçınmalar

Düşmeyen eylemi bir daha yapmamak en çok görülen önleme faaliyetidir. Özellikle ailenin yaşlı fertleri bu konuda daha hassastır ve yaşı küçük olanları uyarmaktadırlar. Bu noktada yukarıda bahsettiğimiz inanç anıları hayatî bir işleve sahiptir. Bunların aile veya topluluk içinde anlatılmasıyla grubun diğer üyeleri düşmeyen eylemler hususunda uyarılırlar. Anlaşılan değişen kültürle birlikte bu inanç sarsılmaya başlamıştır. Örneğin B. Karabağ köyünde Yahya Kemik ekşinin düşüp düşmediğini kontrol etmiş, kendi ifadesine göre, yakınlarda bir şey olmamıştır. Olduysa daha sonra başa gelmiştir (K.K.21). Yine Uçak ailesi tarhana yapmak köyde yaygın bir tabuyken, “ne gelirse Allah'tan gelir” diyerek bunu üç defa denemişler (1.3.3. bölüm; 4. olay); fakat her seferinde bir felaket ile karşılaşmışlardır. Bu gibi durumlar ve sonuçta ortaya çıkan inanç anıları çok önemlidir. Çünkü topluluk nezdinde zayıflamaya başlayan inancı güçlendirir ve grup üyeleri, “yoldan çıkan” diğer üyelerini bu tip örneklerle tekrar “doğru yola” davet ederler. Başına felaket gelen aile de inancın güçlü bir yaşatıcısı ve aktarıcısı olur.

Bazı durumlarda aile, kendisine yasak olan şeyi aynı topluluk içindeki başka bir aileden veya farklı bir köyden satın alabilir (1.3.3. bölüm 3 ve 4. olaylar). Bu durumda satın alınan bu yiyecek tabu kapsamı dışına çıkar ve tüketilebilir. Bu durumun farklı bir şeklini Avusturya yerlileri arasında görüyoruz:

“Kaitish ve Warramungalar arasındaki bu toteme mensup olan bir adam, suyu istediği gibi içemez, onu kendisinin alması yasaktır ve suyu yalnızca üçüncü bir şahıstan, onun üyesi olmaması gereken bir fratriye mensup olan bir şahsın elinden alması gerekir. Bu usulün karışıklığı veya güçlüğü, kutsal şeylere ulaşmanın herkese açık olmadığını kabul etmenin bir başka şeklidir.”³²

Her iki durumda da açık olan şey, yiyecek veya içeceğin temelde o grup için bile kirli (uğursuz) olmamasıdır. Kirlilik o grup üyelerinin ona sahip olmak için yaptığı eylemin niteliğindedir. Bu eylemi birinin yapması sonucu ortaya çıkan ürün tüketilebilir, çünkü o kirli kabul edilmez.³³

2.2.2. Adak

Adak³⁴ uygulaması, bizim tespitimize göre, sadece Şambayat köyündedir. Burada düşmeyen eylemlerden birini yapma zorunluluğu varsa, adak kesilerek olumsuz olayların yaşanması önlenmektedir. Örneğin 1.1.bölüm, 4. olayda tüm köy için düşmeyen ulu ağacı kesen üç kişiden, sadece keseceği ağacın altında koyun kurban eden kişi hayatta kalmış, diğerleri ölmüştür. Buradaki amaç açıktır. Aşkın gücün mülkünden bir şey eksilten, aynı işlemi kendi mülkü için de yapar ve böylece denge kurulur. Eğer denge adak yoluyla kurulmazsa, dengeyi bozanın malı veya canından çok daha büyük kayıp olur ve denge bu defa yıkıcı bir biçimde tesis edilir. Bu nedenle bu yıkım mutlaka engellenmelidir. 1.2. bölüm 2. olaydaki

³² Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, çev. Fuat Aydın, İstanbul 2005, s. 164.

³³ Tabu ve kirlilik kavramlarının ilişkisi için bkz. Mary Douglas, *Saflık ve Tehlike Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*, çev. Emine Ayhan, İstanbul 2007.

³⁴ Adak için bkz. Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 5-21; Gürbüz Erginer, *Kurban: Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, İstanbul 1997, s. 139-140.

evlilikte erkek tarafı adak kesmiş, kız tarafı ise kesmemiştir. Dolayısıyla felaket kız tarafının başına gelmiş ve babaları ölmüştür.

Bu gibi durumlar sonucunda oluşan inanç anıları adak uygulamasının canlı bir şekilde devam etmesini sağlamaktadırlar. Bu anlatıların kutsal ile dünyevî arasındaki dengenin korunmasına şu veya bu şekilde katkıda bulunduğu açıktır.

Sonuç

Anadolu'da on dört yerleşim biriminden derlenmiş yukarıdaki örnekler, “düşmez/gelmez” tâbirinin halk inancı açısından oldukça önemli konumda olduğunu göstermektedir. Bir tabu/yasak olarak ele aldığımız bu tâbir hakkındaki çalışmalarımız devam etmektedir. Yeni örneklerin konuyu daha da derinlemesine ele almamızı sağlayacağını sanıyoruz. Yukarıdaki yerleşim birimlerinden B. Çamurlu (Göksun/Kahramanmaraş) ve Hacı Osmanlı (Manyas/Balıkesir) köylerinin Çerkez menşeli olması, Anadolu'da yaşanan kültürleşme (acculturation) olgusu çerçevesinde ele alınabilir. Ayrıca Çerkez folklorunda konuyu araştırmak ise apayrı bir mesaiyi gerektiren, fakat sonuçları mukayeseli folklor açısından ilginç olabilecek bir işittir.

Yukarıda verilen bazı örneklerin (evin damına baykuş konması vs.) uğursuz durumları içinde barındırması ve araştırmacılar tarafından “Uğurlu ve Uğursuz Durumlar” gibi başlıklarla ele alınmaları, tüm düşmez kategorilerini kapsamamaktadır. Bazı paralel durumların olması tabiidir. Ancak düşmez tâbiri uğursuzluk kavramının sınırlarının çok ötesinde bir yasak durumuna gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla halk bilimi çalışmalarında ayrı ele alınması şarttır.

Ayrıca inanç araştırmalarında anlatıların yeri ve önemi, Türk halk bilimi çalışmalarında yeterince dikkat edilen bir konu değildir. Hâlbuki bu örnekte de açıkça görüldüğü gibi anlatı, inanç ve uygulamanın yaşaması ve yaygınlık kazanmasında hayati bir görev üstlenmektedir. Dolayısıyla halk inançlarıyla ilgili çalışmalarda önemle üzerinde durulması gerekmektedir.

Düşmez kavramına bakıldığında, bu inancın bilimsel anlayış ve dünya eleştirisiyle bağdaşmadığı düşünülebilir. Ancak bu insanların mantıksız olduklarını söylemek mümkün değildir. Onlar mantıksal düşünmüyorlar; ama bizden farklı öncüllerden hareket ediyorlar, sadece Aristoteles mantığına göre düşünmüyorlar. Bu tip inançların kaynağı onların düşünememesi değil, bizden farklı kategorilere göre düşünmeleridir. Bu insanların nesnelere bizim gördüğümüz gibi gördüğü söylenebilir, fakat onları başka türlü algılıyorlar; çünkü onlara bilinçli bir şekilde dikkatini verdiği zaman, nesnenin gizemli idesi, kendisiyle nesnesi arasına giriyor ve salt nesnel olan niteliklerini dönüştürüyor. Bu insanların sahip olduğu ortaklaşa temsil gizemlidir; öyleyse o, bunu gizemli bir tarzda ve bize tümüyle yabancı gelen, saçma görünen bir yolla algılar. Bu tip inançlar, tek başlarına birer olgu gibi ele alındıklarında bize saçma gibi gelebilir; oysa bir kavramın veya davranışın parçası oldukları, her parçanın da diğerleriyle ilişki içinde buldukları anlaşıldığında zaman, bir anlam kazanmaktadırlar.

Kaynak Kişi Dizini***

1. Cafer Ceylan, 1950, B. Karabağ / Bolvadin /Afyon, ilkokul, evli.
2. Halil Kösem, 1916. O. Karabağ /Bolvadin /Afyon, okur-yazar, evli.
3. Kader Gül, 1981, Kahramanmaraş, üniversite öğrencisi, bekâr.
4. Gülsüm Bayram, 1933, O. Karabağ / Bolvadin/Afyon, ilkokul, evli.
5. Mevlüt Kemik, 1954, B. Karabağ /Bolvadin /Afyon, ilkokul, evli.

*** İsim soy isim, doğum tarihi, doğum yeri, eğitim durumu, medeni hâli. (Kaynak kişinin künyesinin yanında, görüşmeyi yapan kişi parantez içinde belirtilmiştir; derlemecinin belirtilmediği görüşmeler tarafımızdan yapılmıştır.)

6. Aslı Akbal, 1982, Gaziantep, üniversite, bekâr.
7. Fatma Kandemir, 1967, B. Karabağ/Bolvadin/Afyon, ilkokul, evli.
8. Mahmut Kurnaz, 1981, Kayseri/Talas/Kuruköprü Köyü, üniversite öğrencisi, bekâr.
9. Köksal Uçak, 1984, Osmaniye/Akçataş (Yeşilbucak) Beldesi, ilkokul, bekâr.
10. Kadir Doğan, 1981, Adıyaman /Tut/Tepecik Köyü, üniversite, bekâr.
11. Güven Kanat, 1984, Niğde/Bor, ortaokul, bekâr; F.Z., Mersin'de babaannesinin komşusuymuş.
12. Mustafa Akyol, 1977, B. Karabağ /Bolvadin/Afyon, üniversite, evli.
13. Bekir Durmuş, 1910, O. Karabağ /Bolvadin /Afyon, okuma-yazma yok, evli.
14. Ethem Deniz, 1983, Pınarbaşı /Kayseri, lise, bekâr. (Derleyen: Özgür Özdemir)
15. A.Hacı Ataş, 1949, Oğlakkaya köyü/Sarız/Kayseri, okur-yazar, evli. (Derleyen: Özgür Özdemir)
16. Mehmet Özdemir, 1960, Karayurt Köyü/Sarız/Kayseri, lise, evli. (Derleyen: Özgür Özdemir)
17. Gönül Sarıtaş, 1985, Samsun/Terme, üniversite, bekâr.
18. Ceylan Kemik, 1967, B Karabağ/Bolvadin/Afyon, ilkokul, evli.
19. Didem Amanat, 1986, İzmir (ailesi Yeşilyurt/ Malatyalı), üniversite öğrencisi,
20. Selver Özkan, 1943, Karayurt Köyü/Sarız/Kayseri, okuması yok, dul. (Derleyen: Özgür Özdemir)
21. Yahya Kemik, 1926, B. Karabağ/ Bolvadin/ Afyon, ilkokul, evli.
22. Müslimet Yeşilbaş, 1986, Oltu /Erzurum, üniversite, bekâr.

Kaynaklar

1. ARSLAN EROL, Hülya, "Tabu (Taboo) ve Kelimelerin Anlam Alanlarına Etkisi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2002, II*, TDK Yayınları, Ankara 2002.
2. BALAMAN, Ali Rıza, **Sosyal Antropolojik Yaklaşımla Akrabalık Evlilik ve Türleri**, Karınca Matbaası, İzmir 1982.
3. BOCK Philip K., **İnsan Davranışlarının Kültürel Temelleri Psikolojik Antropoloji**, çev. Serpil Altuntek, İmge Yayınları, Ankara 2001.
4. ÇOBANOĞLU Özkul, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
5. MARY Douglas, **Saflık ve Tehlike Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi**, çev. Emine Ayhan, Metis Yayınları, İstanbul 2007.
6. DURKHEİM Emile, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, çev. Fuat Aydın, Atac Yayınları, İstanbul 2005.
7. EMİROĞLU Kudret, SUAVİ Aydın, **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi, 2003.

- 📖 ERGİNER Gürbüz, **Kurban Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- 📖 EVANS-PRITCHARD Edward, **İlkelerde Din**, çev. Hüsen Portakal, Öteki Yayınları, Ankara 1999.
- 📖 KUPER Adam, **İlkel Toplumun İcadı Bir İllüzyonun Dönüşümleri**, çev. İsmail Türkmen, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.
- 📖 MORRIS Brian, **Din Üzerine Antropolojik İncelemeler Bir Giriş Metni**, çev. Tayfun Atay, İmge Yayınları, Ankara 2004.
- 📖 KUDAT Ayşe, **Kirvelik**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1974.
- 📖 ÖRNEK Sedat Veyis, **100 Soruda İlkelerle Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Gerçek Yayınları, İstanbul 1988.
- 📖 —————, **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara 1971.
- 📖 ÖZDAMAR Fazıl, **Adana İli Seyhan İlçesi Şambayat Köyünde Halkbilimi**, CBÜ. Fen-Edebiyat Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Basılmamış Bitirme Tezi, Manisa 2005.
- 📖 PEHLİVAN Gürol, “*Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar*”, **Millî Folklor**, s. 83, Güz 2009.
- 📖 PİLİZ Fidan, **Hacı Osman ve Hacı Yakup Köyü (Manyas/Balıkesir) Monografisi Ubıh Kültürü Üzerine Bir Araştırma**, A.Ü.D.T.C.F. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Böl. Etnoloji Anabilim Dalı Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 1999.
- 📖 TANYU Hikmet, **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**, Ankara 1967.
- 📖 ZUHAYLÎ Vehbe, **İslâm Fıkhı Ansiklopedisi**, C.9, Risale Yayınları, İstanbul 1994.